

אשכולות

ביתן בארץ אל תאריך ימים כרם ביבנה

ירושת ארץ-ישראל אצל האבות

ר' אמיר כרמי

"וה' אמר אל אברהם אחרי הפרד לוט מעמו שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם צפנה ונגבה וקדמה וימה: כי את כל הארץ אשר אתה ראה לך אתגנה ולזרעך עד עולם: ושמת י את זרעך כעפר הארץ אשר אם יוכל איש למנות את עפר הארץ גם זרעך ימנה: קום התהלך בארץ לארצה ולרחבה פי לך אתגנה" (יג, יד-יז).

נחלקו רבותינו בגמרא (ב"ב ק עמוד א): "הלך בה לארצה ולרחבה קנה מקום הילוכו, דברי ר' אליעזר. וחכמים אומרים אין הילוך מועיל כלום עד שיחזיק. אמר ר' אלעזר, מ"ט דר' אליעזר? דכתיב 'קום התהלך בארץ לארצה ולרחבה כי לך אתגנה'. ורבנן? התם משום חביבותא דאברהם הוא דקאמר ליה הכי, כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו". ומבאר הרשב"ם (שם, ד"ה כדי שיהא נוח). "דהו להו כיורשין ולא כגולנין, ולא יהיה רשות לשטן לקטרג ולא פתחון פה [מהרש"ל מוסיף: לבעל] מדת הדין".

ואם כן, צריך להבין מה המחלוקת בין חכמים לרבי אליעזר? הרי גם לדעת חכמים בניו ירשוהו, ומוכח שקנאה בכך.

הזוהר (חלק ב כ"ג ע"א) אומר: "וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם את ארץ פנעו, בגין דאתגזרו. דכל מאן דאתגזר, גרית ארעא (משום שנימולו, שכל מי שנימול יורש את הארץ) ובאמת כן מצאנו ביהושע שמל את בני ישראל לפני כיבוש הארץ. וצריך להבין מה הקשר בין מילה לירושת הארץ?

הרמב"ם (מורה נבוכים חלק שלישי פרק מט) מסביר שטעם מצוות ברית מילה הוא כדי להמעיט כח האבר ו"כדי שיתאפק ככל האפשר" [יש להבחין בין טעם זה לטעמו של ר' יהודה הלוי (כוזרי מאמר ראשון קטו) שטעם המצווה הוא בכדי שתהיה לאות באותו מקום כדי שיוכל להתגבר על התאוה הגוברת באדם].

מידתו של אברהם אבינו היא מידת החסד, נתינה בלא גבולות, חוסר צמצום [ומסטרא אחרא יש חסד דטומאה, כידוע מפירוש הבעל שם טוב על הפסוק "ואיש אשר יקח את אחתו בת אביו או בת אמו וראה את ערוותה והיא תראה את ערוותו חסד הוא ונכרתו לעיני בני עמם" (ויקרא כ, יז)].

למידה כזאת צריך צמצום (גבורה), ולכן באה הברית מילה, שאחריה בלבד יכול להיוולד יצחק – נאזר בגבורה, וכן נכון הדבר לגבי ארץ ישראל שצריך להתנהג בגבורה בלבד כלפיה, משום שאיננה קניין חיצוני לאומה (עיין אורות ארץ ישראל, א) ולא שייך חסד או ויתור על שום חלק ממנה, ובכך גם נבין את דברי רש"י בפירושו לצינוי ה' ליצחק: "אל תרד מצרימה. שהיה דעתו לרדת למצרים כמו שירד אביו בימי הרעב, אמר לו אל תרד מצרימה, שאתה עולה תמימה" (בראשית כו, ב). והביאור, שעולה תמימה אסורה ביציאה חוץ לקלעים, וארץ ישראל כולה היא הקלעים של יצחק אבינו עד שאסור לו לצאת ממנה, אך זו עדיין לא הגישה הנצרכת כלפי ארץ ישראל אלא גישתו של יעקב אבינו שממצע בין שניהם, משום המחשבה הפשוטה שבוודאי שתפקידו של עם ישראל בארץ ישראל הוא להתנתק מהעולם כולו, וברור שיש לעם ישראל בארץ ישראל תפקיד אוניברסלי וזהו יעקב אבינו, ולכן נקראת הארץ דווקא על שמו – ארץ ישראל,

נחזור לביאור המחלוקת. לדעת ר' אליעזר הילוך קונה ובכך קנה אברהם אבינו את הארץ והורישה לבניו, אך דווקא משום כך כל אחד מהאבות יכול היה לקנות אותה ולהורישה לבניו אחריו, ואילו לדעת חכמים דווקא אברהם היה צריך להלך בה "משום חביבותא דאברהם", שמשום מידתו, מידת החסד היה מקום לטעון גולנין אתם, כי גזלן הוא המשתמש גם כן בחסד האסור בהיותו מטשטש את הגבולות. אברהם אבינו שממנו והלאה התחילה מצוות המילה מראה שיש יכולת להגביל את החסד שלו, זה הדבר שנותן את הכח לעם ישראל לכבוש את הארץ. ואם כנים דברינו אפשר להעמיד את דבר הרשב"ם על תילם גם ללא הוספת המהרש"ל "שלא יהיה פתחון פה מדת הדין" – גבורה נגד מידת החסד של אברהם שתטען שאין לבני ישראל רשות לכבוש אותה.

ומכאן נצא גם לביאור בדברי המדרש: "רבי יוחנן בשם רבי יוסי בר חלפתא אמר, אברהם שאין פתוב בו שמירת שבת, ירש את העולם במדה, שנאמר (בראשית יג, יז): 'קום התהלך בארץ לארצה ולרחבה' וגו'. אבל יעקב שפתוב בו שמירת שבת, שנאמר (בראשית לג, יח): 'ויחן את פני העיר', נכנס עם דמדומי חמה, וקבע תחומין מבעוד יום, ירש את העולם שלא במדה, שנאמר (בראשית כה, יד): 'והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה ונגרבו בך כל-משפחות האדמה וזרעך' (בראשית רבה יא, ז).

אצל יעקב אבינו מצאנו שקבע תחומין בשבת, ואם כן הרי שהוא מצוין גם במידת הגבורה, בהיותו יודע ויכול לשים גבולות ותחומים, ולכן לא שייך כלפיו חשש של טשטוש גבולות (שיכול להוביל להיעלמות של עם ישראל במרחבי האנושות), וממילא שייכת כלפיו גם כן אפשרות של ירושת העולם שלא במידה.

פרשת לך-לך

גליון 313 | ח' במרחשון ה'תשע"ה (שנה שמינית)

כניסת שבת 16:31

צאת שבת 17:29

מלא טוב

לראש הישיבה
להולדת הנכד

למשגיח

לנישואי הנכדה

לרב מ"מ בלכמן

לארוסי הבן

לר' אלי קליין

להולדת הנין

לאביעד אייזנברג

לנישואין

לחגי נוטה

לנישואין

לשלום ירנברג

לנישואין

לנתן נתיב

לארוסי

למאור מאיר תורג'מן

לארוסי

לצוריאל-חי לביא

לארוסי

העלון יוצא לאור ע"י

ישיבת כרם ביבנה

www.KBY.org.il

לתגובות ולהארות:

eshkolot@gmail.com

מערכת אשכולות

איתאל סופר,

נתנאל כהן

בין יוראי ואמיא

הנה יש לחקור בקנין מחודש זה, שאינו במעשה מסוים אלא לפי מנהג הסוחרים ובני האדם לפי מנהג מקומם וזמנם מה יסודו ומה נתחדש בו, דיש לפרשו בשני דרכים, א' יסוד קניין סיטומתא הוא ההנחה שאפשר להוסיף על מעשי הקניין שבתורה, דכיון דמעשי הקנין אינם הלכתא בלא טעמא אלא מעשים שונים שמבטאים ומסמלים בעלות על פי ההיגיון ונסיון החיים לא ננעלו שערי הקניין ואפשר להוסיף על קנייני התורה וכל מעשה שמבטא ומסמל בעלות בעיני בני אדם במקומם ושעתן דינו כקניין גמור. ב' באמת אין להוסיף על קניינים שבתורה ואין לגרוע מהם כפי שפשוט שאין קנין אשה זולת כסף שטר וביאה וכן בעבד וכד', אלא שגדר סיטומתא הוא דכאשר יש הסכמת בני אדם לקנות על ידי מעשה מסוים מהני משום דבזה לא צריך מעשה קניין, דכיון דכך נהגו להקנות במעשה זה אנו סהדי דכאשר עושים כן גמרו ומקנו ומהני מצד הגמר דעת ולא מצד מעשה הקניין דבאמת הוי כמעשה קוף בעלמא מבחינת תורת הקניינים.

וצריך להבין את סברת הצד השני בחקירה – מדוע שלא יהיה ניתן להוסיף על קניינים שבתורה, הרי אם כך נהגו ישנה גמירות דעת המתבטאת במעשה אותו נהגו לעשות? ולפי דרכנו אתי שפיר, שכיון שיש מצווה לקנות בקניינים שקבעה תורה, מוכח שישנם קניינים קבועים בהלכה שמי שקונה בהם מקיים מצוות עשה של לקנות בדרכי הקניין.

ג. חליפין

קניין נוסף הראוי לביורור לפי דרך מחודשת זו, על פיה יש מצווה לקנות בקניינים אותם קבעו חז"ל, הוא קניין חליפין. מקורו של הקניין הוא במגילת רות, ובשל כך הוא דומה לשאר הקניינים של חז"ל ולא לקניין המתחדש על ידי הסוחרים. מאידך, משונה הוא קניין זה משאר כל הקניינים. בכל הקניינים ישנה הקפדה על התאמה בין אופן הקניין לחפץ הנקנה. כל חפץ נקנה באופן בו רגילים לקנות אותו. אך על קניין חליפין כמעט ואין הגבלות. ניתן להקנות כמעט כל דבר על ידי הרמת מטפחת, ללא קשר מהותי לחפץ הנקנה, ללא פעולה כלשהיא של הוראת בעלות. כל מהותו של קניין חליפין הוא אקט קנייני שמעביר בעלות. במובן מסוים, קניין חליפין הוא קניין ביניים בין הקניינים הקלאסיים של חז"ל לבין קניין סיטומתא בו אין צורך להגדרות הקניין של חז"ל, כי תוקפו נובע מהסכמת הסוחרים על הדרך הנוחה ביותר בשבילם לקנות ולהקנות. אולי מכאן נובעת חקירתו של ר' דוד פוברסקי (ב"מ סימן פ"ז ופ"ח) האם קניין סודר "הוי מתנה בעלמא שעל ידי זה שנתן לו מתנה יש לו להשני גמירות דעת להקנות לו", או שמא "באמת גם סודר הוי כמו שווה בשווה דהוי חליפין ממש... דנתנית הסודר במתנה מחייבו להיות גמר ומקנה". לפי צד' א' קניין סודר הוא קניין שונה במהותו, קניין שנועד להקל על חיי המסחר כמו סיטומתא אך יש לו מקור בהלכה כמו לשאר הקניינים. אך לפי הצד השני קניין סודר הוא כמו חליפין שווה בשווה ואם כך הוא דומה לשאר הקניינים.

ג. אסמכתא

קיימא לן ש'אסמכתא לא קניא" (ב"מ ס"ו ע"א ובש"ע סימן ר"ז). ויש לחקור, על פי דרכנו זו, האם דין אסמכתא הוא ייחודי ומחודש למשפט התורה, או שמא הינו סברא אוניברסלית. כלומר, האם

הר"ן בדרשותיו (דרוש י"א) כתב שעיקר המשפט של התורה נועד 'להחיל את העניין האלוקי עלינו', כלומר לומר לנו מהו רצון ה' בכל מקרה ומקרה. אמנם צריך גם סדר חברתי, ולכן ההלכה הכירה בכל מיני מערכות אלטרנטיביות שמטרתם לדאוג לתיקון החברה, אך העיקר הוא האמת האלוקית.

על פי דברי הר"ן הללו, עלינו לשים לב להבדל היסודי בין משפט התורה לשאר משפטי העמים. חושן משפט אינו רק עוד אופציה משפטית למנוע אנדרלמוסיה, אלא בראש ובראשונה הביטוי של דבר ה' בעולם.

אחד התחומים עליהם יש מאד לדון האם קיים בהם פן דתי, ייחודי, או שמא הם ככל מערכות המשפט הקיימות בעולם, הוא תחום דיני הקניין. מחד, ההלכה מכירה בכל מנהג הסוחרים כתקף הלכתית (ב"מ ע"ד ע"א וש"ע סימן ר"א), ומאפשרת לכל אדם להתנות תנאי בממונו ככל העולה על רוחו (כתובות נ"ו ע"א), ואם כן נמצא שאין כל ייחודיות ויתרון בדיני הקניין של התורה, ולפי זה גם אין לנו שום עניין שהמסחר במדינת ישראל יתנהל על פי דיני התורה מכיוון שכל מנהג סוחרים מועיל (לדעת החת"ס י"ד סימן ש"ד אף מה"ת, אך לדעת הנתיבות בסימן ר"א רק מדרבנן).

אך אולי ניתן לטעון, לפלפולא בעלמא כמובן, שגם בדיני הקניין ישנה ייחודיות והעדפה לדין התורה. אמנם ההלכה מכירה בכל קניין הנהוג, כי האדם שליט על ממונו לעשות בו כחפצו, אך מצווה מקיימים רק בקניינים אותם קבעה ההלכה. אם נאמר כך, תהיה לנו נפק"מ משמעותית מאד לדיני הקניין בימינו. אמת נכון הדבר שכמעט כל קניין תקף על פי ההלכה, אך אם ברצוננו להרוויח במהלך חיי המסחר שלנו חבילות של מצוות, אנו צריכים לקנות בקניינים המבוארים בשולחן ערוך.

לפי דרך זו מובנים דברי הרמב"ם. בספר המצוות מ"ע רמ"ה על הפסוק 'וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך' כתב הרמב"ם: "שהורנו בדין מקח וממכר - רוצה לומר הפנים אשר הם יתקיים המכר בין המוכר והקונה". ולכאורה צ"ב, מדוע מנה הרמב"ם את הקניין כמ"ע, הרי כל קנין שהסכימו עליו בני המדינה מועיל, ומה נשתנו הקניינים בתורה משאר קניינים? לא מבעיא לשיטת החת"ס שקניין סיטומתא תוקפו מן התורה, אלא אף לשיטת הנתיבות שתוקפו מדרבנן בעלמא, מ"מ מדוע יש כאן מ"ע, וכי כל דין מדיני חושן משפט נמנה כמצוות עשה? ואם אכן זו מצוות עשה, איך ניתן לבטלה ולהקנות בדרך אחרת מהדרך אותה קבעה התורה? אלא ודאי, שאף אמנם שכל קניין שנהגו בו מועיל מבחינת ההלכה, בכל זאת כשאדם קונה בדרך אותה קבעה תורה הוא מקיים מצווה. וכעין זה כתב בספר החינוך מצווה של"ו שכתב: "שנדין בדין מקח וממכר כעניין שציוותה התורה עליו. כלומר שיש צדדין שיתקיים המכר בין מוכר ללוקח ויש צדדין שאין לה קיום, והוא חובה עלינו לדון ביניהם כמצוות התורה". עכ"ל.

א. סיטומתא

השאלה הראשונה המתעוררת לאחר קריאת דברי הרמב"ם והחינוך היא, לפי ההבנה הזו בהם, מדוע ניתן להוסיף על הקניינים שקבעה תורה? איך ניתן לבטל מצווה לקנות על פי קנייני התורה? הגאון הרב אשר וייס שליט"א (מנחת אשר בראשית סימן ל"א) כתב לחקור בגדרו של קניין סיטומתא, וז"ל:

קצר. לדוגמה, בקניין דירה בימינו על פי חוקי מדינת ישראל בשלב הראשון האדם חותם על חוזה (זכות חוזית) אך הקניין נשלם רק לאחר הרישום בטאבו (זכות קניינית). פער הזמן הזה, שיכול להגיע עד כדי כמה חודשים, יוצר קשיים משפטיים, כתוצאה מחששו של הקונה שהמוכר ינשל אותו מן הנכס. לכן קיימת אפשרות לרשום 'הערת אזהרה', המזהירה כל אדם מלקנות את הנכס שהועבר בחוזה כבר לידי אחר. בתוקפה המשפטי של הערת אזהרה זו נחלקו המשפטנים, וכן מתעוררת שאלה הלכתית על תוקפה (עיינו במאמרו של הרב סיני לוי 'מעמדה ההלכתי של הערת אזהרה', בתוך: "משפטי ארץ קנין ומסחר" עמוד 172). אך למשפט התורה, מעצם העובדה שהוא יונק את כוחו מן חוקי הקב"ה, יש ערך מוסף המצמצם מעט בעיות מעין אלו. אמנם כל עוד שלא נוצר קניין כדת אין חיוב משפטי, אך לציר הזמן הבעייתי שקיים בקניינים ניתן פתרון דתי. כבר החוזר בו מדיבורו לתת 'ש בו משום מחוסרי אמנה' ואין רוח חכמים נוחה הימנו (ב"מ מ"ט ע"א). אם הוא התקדם שלב נוסף ועשה מעשה שאינו מועיל לקניין הרי הוא ב'מי שפרע' (שם מ"ד ע"א). כמו כן, אדם שרק התחיל להתעסק בקניית חפץ, אין לאחר להתערב לו בקנייה ואחת דינו להיקרא רשע (קידושין ל"ז ע"א).

הסיבה שאסמכתא אינה קונה היא שלאדם אין גמירות דעת – הוא הסכים לשלם על דעת שיתרחש מאורע מסוים ומשלא קרה אותו מאורע אך טבעי הוא שלא יהיה ניתן לחייבו מכיון שאין לו גמירות דעת לשלם. או שמא השכל הישר מורה לחייב גם באסמכתא מכיון שכך פועל העולם שאדם לוקח את הסיכון שהוא יכול להרויח ויכול גם להפסיד, ולכן מעיקר הדין היה צריך לחייב אלא שההלכה מחדשת שכיון שברגע התשלום כעת אין לו גמירות דעת לא ניתן לחייבו. במילים אחרות – האם חז"ל בקביעתם שאסמכתא אינה קונה רק גילו לנו את עומק דעת האדם שאין לו גמירות דעת ולכן לא שייך לחייבו, או שמא חידשו הם לנו הלכה שגמירות דעת כזו שבאה על הספק ובשעת התשלום היא נעלמת אינה מספקת כדי להוציא ממון מאדם.

ד. ציר הזמן בקניינים

בנוסף לאפשרות שקיימת מצווה לקנות על פי הקניינים שמופיעים בהלכה, ניתן לראות את 'הפן הדתי שבמשפט' בשאלה קניינית נוספת. לעיתים לא רחוקות נוצר פער בין תחילת הקניין לסופו, מהרצון לקנות עד העברת הבעלות הגמורה עובר לעיתים זמן לא

ינב לא מורב

היינו שלימוד התורה, ככלל ענייני עבודת ה', צריכים להיות בדרך של יגיעה דווקא ולא מתוך חשק, טבע ורגילות.

הדוגמא הפשוטה לדבר: ילד הגדל למשפחה דתית טובה, שכל מה שסופג בביתו הוא ברוח הקדושה, כאשר שולחים אותו למוסד חינוך, הרי המוסד הוא ע"פ רוח זו, וכשקובע את מגוריו, הוא גר במקום החדור בעבודת ה'.

אדם כזה, אע"פ שעובד את הקב"ה באופן של "בכל מאודך", העבודה היא טבע אצלו, שהרי אינו מכיר מציאות אחרת!

ממילא, אין זו נחשבת עבודה ויגיעה שלו, שהרי לא היתה לו הברירה אלא להיוולד למשפחה כזו, ומעולם לא שאלו אותו בדבר המוסד הלימודי אליו ילך וכו'.

ועל כך באה ההוראה בפרשתנו, "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך": למרות שמדובר אודות "ארצך ומולדתך" דקדושה – אופן העבודה שהוא "בכל מאודך", אלה הם עדיין "ארצך ומולדתך" – טבעו ורגילותו של האדם, וממילא הוא במצב של "אשר לא עבדו", ולכן נדרש ממנו עניין ה"לך לך" – עילוי והליכה למעלה ממדידה והגבלה!

כאשר אנו נכנסים לתקופה זו של השנה, אחרי הימים הנוראים, ואחרי חודש תשרי, אנו צריכים לזכור שהעניין הוא "לך-לך", להמשיך מאותה נקודה בדיוק שבה הפסקנו את החגים – הלאה, אל תוך השנה עצמה, בדרך העולה בית א-ל.

בחב"ד ישנו מנהג להכריז במוצש"ק בראשית, את הפסוק "ויעקב הלך לדרכו". עניינה של הנהגה זו, להזכיר שעכשיו מתחילה העבודה האמתית, ההתמודדות היומיומית עם הקשיים והמורדות, לדעת לקחת את העליות הרוחניות של החגים – ואיתם ללכת לדרכנו.

בהצלחה רבה, ושלא נפסיק ללכת!

יהודי! לך לך!

ינון אברמשובילי (ד')

אנו רגילים לשמוע תמיד, שבאלול מתכוננים לימים הנוראים, ימי השיא של השנה, המלך בשדה, "זה הזמן! אח"כ יהיה מאוחר מדי...", וממילא אנו מתעוררים בתשובה ומקבלים על עצמינו קבלות טובות – אם זה בלימוד, בתפילה וכו' וכו'.

מיד אח"כ אנו מגיעים לחודש תשרי, הגדוש בחגים שמחים: סוכות, שמחת בית השואבה, שמחת תורה – ההתעלות היא עצומה!

ואז מגיע חודש מר-חשוון (זמן חורף...) - ומה עכשיו!?

כאשר אנו מתבוננים בשמה של פרשת השבוע, אנו לומדים לקח עצום בעבודת ה': שמה של הפרשה מעורר אותנו שהעבודה צריכה להיות באופן של "לך לך", הליכה אמתית, הליכה כזו שהאדם באמת יוצא ממדרגתו הקודמת ומגיע למקום חדש וטוב יותר, טוב לאין ערוך ממדרגתו הקודמת.

כלומר, גם כאשר עבודתו של האדם היא באופן גבוה, עד שעובד את הקב"ה "בכל מאודך", הנה כאשר מתרגל לעבודה זו, הרי שהרגל נעשה לטבע שני, ומאחר שמעתה עובד את הקב"ה ע"פ טבעו ורגילותו, שוב אינו נקרא "עובד אלוקים", אלא "אשר לא עבדו" (כמאמר הגמ' בחגיגה ט ע"ב).

אדמו"ר הזקן מבאר בתניא (פרק טו) את מאמר הגמרא הנ"ל: "מ"ש בגמ' דעובד אלקים היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים ואחד, ולא עבדו היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים לבד" – שזהו "משום שבימיהם היתה הרגילות לשנות מאה פעמים.. ולכן היתה זאת הפעם המאה ואחת היתה על הרגילות שהורגל מנעוריו, שקולה כנגד כולן.. להיות נקרא עובד אלקים".

אבל, כאשר האדם מתרגל ללמוד מאה פעמים ואחת – הרי גם אז אינו נקרא עובד אלקים, אלא יתרה מזו – "אשר לא עבדו"!

מסופר על אברך אחד שנכנס אל אדמו"ר הצמח צדק, והתאונן לפניו באמרו: "מה אעשה שאין לי חשק ללמוד?", השיב הצמח צדק: "ומה אעשה אני שיש לי חשק ללמוד?"

ר' יצחק עראמה (להלן: בעל העקידה) נולד, לערך, בשנת ה'ק"פ (1420) והלך לבית עולמו בשנת ה'רנ"ד (1494). בתחילת דרכו כיהן כרב עיר וכראש ישיבה בעיר סמורה (שם כנראה נולד), אולם תושבי העיר כרעו תחת נטל המיסים של המלכות הרשעה והישיבה נסגרה. משם עבר דרך כמה וכמה לקאלתאיוד, בה שהה עד גירוש יהדות ספרד (ה'רנ"ב - 1492) שלאחריו עבר לנאפולי שבאיטליה, בה התגורר עד פטירתו.

ימיו של בעל העקידה היו ימי השקיעה של יהדות ספרד. הנוצרים החלו לדחוק את היהודים הן מבחינה כלכלית והן מבחינה דתית באמצעות גזירות שונות ומשונות, למשל: היהודים הוכרחו לשמוע את הרצאות הכמרים. יהודים רבים התנצרו מי באונס ומי ברצון, והמומרים של אותה תקופה הסבו נזק עצום הן לזמנם (הלשנות וכו') והן לדורות (עזרו לצנזר את התלמוד, ואף להסית נגדו). וקבל עליהם בעל העקידה בדברים חריפים: "מי הרכיבם לראשו או מי שמם שרים ושופטים עלינו? לא נאבה להם ולא נשמע לדבריהם, במחקרם אל תבא נפשנו, ובסודם אל תחד כבודנו, כי בעוונם הרגו כל נפש אדם, ובסודתם עקרו כל רכב ישראל ופרשיו" (חזות קשה, שער ח').

גם היהודים שנשארו בתחומי היהדות היו בחלקם עוברי עבירות, ואנו אף מוצאים שבעל העקידה דן מדוע א"א שהקהילה תעמיד בית בושט "יהודי" על מנת להציל את בחורי הקהילה מהקדשות הנכריות ומאיסורי אשת איש (שער כו). על רקע זה נקל להבין את החשיבות שהייתה לדרשות שדרש מדי שבת וחג. לא היו דרשותיו של בעל העקידה על-מנת לצאת ידי חובה ולומר כמה מילים חסרות ערך, אלא דנו ביסודי התורה ועיקריה על-מנת להגביר את 'מאור הדת'.

בעל העקידה הרכיב את דרשותיו (כל שער בספרו הוא דרוש נפרד) בצורה הבאה: בפתיחת הדרשה יביא מאמר אגדה ממדרש או גמרא, והוא יהיה נושא הדרוש, והדרוש עצמו מתחיל בהצעה עיונית המהווה בסיס לכל שאר ההנחות ההגיוניות הבאות שיציג ואף יתמוך בהם מפסוקים ומאמרי חז"ל. לבסוף יבוא לידי ביאור המאמר בו החל את הדרשה, ואז מתוך העניין הזה יבוא לביאור פרשת השבוע. חלק מדרשותיו נכנסו לספר "עקידת יצחק" על סדר פרשיות השבוע. נוסף על כן, שרדו פירושו על חמש המגילות, וכן פירוש על משלי בשם 'יד אבשלום'. לצד אלו, כתב גם ספר פילוסופי-פולמוסי בשם "חזות קשה".

בעל העקידה היה פילוסוף מובהק, אך לידו הפילוסופיה היא שניה לתורה, וכאשר משווה את בעל התורה לפילוסוף מדמה ההבדל ביניהם להבדל בין כהן לאומן (ובמקום אחר מדמה את "שרה" לתורה ואת "הגר" לפילוסופיה). לכן אל לבעל התורה לבלות ימיו בחכמת הטבע שמא יהיה ככהן "הסכל שיצא מכהונתו, ליעשות בשם או רוכל... כי ודאי אולת היא לו ורוח רעה" (שער א). למרות כל זאת, אומר הוא שאברהם היה גדול מנח, שכן היה תמים לאחר החקירה והעיון, לעומת נח שהיה תמים בראשיתו מתוך קבלה (שער ט"ז).

כפרשן, נאים פירושו הפסיכולוגיים של בעל העקידה כדוגמת פירושו בפרשת קרח, שם מבאר את רצונו של קרח שהכניס במחלוקתו "אנשי שם" ו"קריאי מועד" על-מנת להטות את העם לצדו, שכן מי יצטרף לעדתו אם יהיו מורכבים אך מאנשים פוחזים וריקים.

בפרשת ויגש יוסף מדרך את האחים לבקש דוקא את ארץ גושן בטענה שהם רועי צאן מדורי דורות, ומפרש בעל העקידה את כוונתו שבנקל היה יכול ל'סדר' לאחיו משרות ממשלתיות מכובדות, אלא רצה שהם יאמרו שהם יודעים רק לרעות צאן הן כדי שלא יתן להם מלאכה אחרת, והן כדי להרחיקם ממצרים, "כי תועבת מצרים כל רועה צאן".

לפעמים בעל העקידה נותן טעמים לעניינים קשים, כך הוא מסביר מדוע חכמים התייחסו בביטול ל"עם הארץ" – משום שהוא רואה את עצמו אזרח קבוע בארץ, בעוד חכמים סברו כי אדם מישראל הוא אך גר בעולם הזה (שער ל').

ובהקשר אקטואלי, הוא נותן טעם לשמיטה: "לפקוח עינים עוורות, השקועות בדמיוני העולם וכזביו והבליו, המוכרים את עצמם לצמיתות, לעבוד את האדמה; להוציא ממסגר, אסירי התאוות, האחוזים בהבלי זמנם" (שער ס"ט). שנת השמיטה מוציאה את האדם מהמחזוריות של העבודה ונותנת לו זמן לראות שתפקידו בעולם הוא לא רק לעבוד על-מנת להשתעבד לתאוותיו, אלא לראות "מי ברא אלה", ו"אז תתענג על ה' והרכבתך על במותי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך וגו'".

מזכרת אלקואות

מאחלת לתלמידי הישיבה
זמן חורף פורה ומוצלח
זמן של עלייה בתורה ויראת שמים!